

COMUNICACIÓ

Ignasi Roviró Alemany (URL): *L'art i la bellesa natural*

S'ha escrit que Hegel és el primer que allunya definitivament el concepte de bellesa aplicat al món natural¹. Tal com és feta l'afirmació, s'ha de dir que és falsa i vertadera alhora. Falsa, perquè també en la natura existeix la bellesa; vertadera, perquè la bellesa creada per mans humanes és superior, en el pensar del savi alemany, a la dels objectes naturals.

Així, doncs, existeix la bellesa natural i la bellesa artística. La primera és pròpia de la metafísica; la segona, pròpia de la filosofia de l'art. Quan Hegel parla de filosofia de l'art bell ja exclou, doncs, la bellesa natural. L'ingenu pot pensar que darrere aquesta exclusió hi ha aquella distinció aristotèlica entre allò que és creat per la naturalesa i el que és obra d'artifici. Ja veurem que la posició hegeliana no coincideix amb la del vell pensador grec. Així, doncs, l'exclusió podria semblar a l'ingenu una pura arbitrarietat. La bellesa, argumentaria, és una, sigui o no natural. En prendre aquesta determinació, Hegel ens vol fer adonar que les dues belleses (la natural i l'artística) es troben en plans diferents²: una –la bellesa de l'art–, és superior a l'altra –la bellesa natural–. Però aquesta distinció ha de ser ben entesa: no porta implícit un menyspreu per la natura, sinó una superació dialèctica d'aquesta. La bellesa natural és superada en la bellesa artística. Aquesta és una de les idees-eix que es van desplegant en totes les seves conseqüències al llarg de l'obra hegeliana. Però, per què la bellesa artística és superior a la bellesa natural? Considerada formalment: en la bellesa

1. Kauffmann recollí la polèmica iniciada per Lasson en acusar Hotho de manipular el pensament de Hegel. La manipulació hauria consistit a fer encara més gran la separació entre bellesa natural i bellesa artística.

2. «... puede sin embargo afirmarse ya de entrada que lo bello artístico es superior a la naturaleza. Pues la belleza artística es la *belleza generada y regenerada por el espíritu*, y la superioridad de lo bello artístico sobre la belleza de la naturaleza guarda proporción con la superioridad del espíritu y sus producciones sobre la naturaleza y sus fenómenos» (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, Madrid: Akal, p. 8).

artística hi ha present l'espiritualitat i la llibertat. Vist des de la perspectiva del contingut: en un element natural s'hi troba la necessitat, ja que és lligat als altres elements naturals per vincles propis. És a dir, un element natural no és una realitat per-a-si, sinó una realitat per-a-un-altre. Mentre que la bellesa artística és una realitat per-a-si i lliure.

Tanmateix, afirmar que la bellesa de l'esperit és superior a la bellesa de la natura és, segons Hegel, ben elemental. L'autèntica superioritat ve del fet que l'única bellesa vertadera és la de l'esperit³. Entesa així, veiem desaparèixer la pretesa oposició aristotèlica entre bellesa natural i bellesa artística. Ara, la bellesa natural és percebuda com un reflex, com una manera imperfecta i incompleta de l'esperit.

La bellesa en l'art, però, pot tenir un tractament científic? En la bellesa artística gaudim de *la llibertat de la producció i de les configuracions*. Això podria fer pensar que en tota producció i contemplació artística som lluny de la ciència, ens trobem lluny de la regla i d'allò reglat. Per altra banda, i donat que en l'art hi juga un paper fonamental la fantasia, el joc i la imaginació creadora: «... parece que al pensamiento tenga que faltarle el valor para traer a éstos completamente ante su presencia, juzgarlos e insertarlos entre sus fórmulas universales»⁴.

Cal fer notar, també, que hi ha un ús de l'art que és «útil», és a dir, per a entretenir-se, per a adornar, per a decorar... Però, en aquest «ús», l'art esdevé art servil, art esclau d'una finalitat⁵. Per contra,

3. «... lo que en sí todo lo abarca, de tal modo que todo lo bello sólo es verdaderamente bello en cuanto participe de esto superior y producto de lo mismo» (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 8).

4. HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 10.

5. El 2003 va ser l'any del disseny i el centenari del Foment de les Arts Decoratives (FAD). Ressenyant aquesta efemèride, la periodista Lourdes Domínguez va entrevistar els responsables del FAD respecte al bon disseny. I publicà les següents característiques: «Pel FAD el bon disseny és el que: 1) És per a tothom (amb una àmplia varietat cultural, de recursos, de condicions físiques, edats, etc.) 2) Resol de forma efectiva problemes quotidians. 3) S'ajusta a les possibilitats del client (mitjans de producció, distribució, etc.) 4) S'ajusta a les necessitats de l'usuari (cal que responguin a les expectatives que creen). 5) Fa entenedora tota la tecnologia que ens envolta creant

Hegel destaca l'art lliure, lliure tant en els fins com en els mitjans. El veritable art és aquell que s'eleva per sobre de tota servitud, que és veritablement autònom. Quan l'art és veritablement art es troba en la regió de la filosofia i de la religió⁶: l'obra d'art bella és, aleshores, una representació sensible del món suprasensible.

L'obra d'art bella és «el primer término conciliador entre lo meramente exterior, sensible y pasajero, y el pensamiento puro, entre la naturaleza y la finita realidad efectiva, y la infinita libertad del pensamiento conceptual»⁷. És ben cert que hom ha volgut fer notar una certa indignitat de l'obra d'art pel que té de material, de sensible, d'aparença i il·lusió. Però, en aquest punt, Hegel és contundent: aquesta concepció només es podria considerar objecció si entenguéssim l'aparença com allò que no ha de ser. Però l'aparença no es pot desvincular de cap manera de l'essència: ella mateixa reclama l'aparença. La veritat sempre és veritat per a algú. La veritat sempre apareix. El que sí que és millorable és la realització particular de l'aparença. L'autèntica realitat efectiva és més enllà de la immediata del sentir i dels objectes exteriors⁸.

interfaces clares i còmodes. 6) Estimula els fluxos de la matèria i de l'energia en la fabricació d'objectes i, per tant, els fa més sostenibles. 7) Fa gaudir els nostres sentits amb troballes estètiques que evolucionen juntament amb la societat 8) S'avança al seu temps, intuïnt nous usos per a les noves necessitats que la societat tindrà en un futur proper.» (Diari AVUI, revista del dominical, 2 març 2003, p. 11).

6. «Sólo en esta su libertad es el arte arte verdadero, y sólo cumple su *suprema* tarea cuando se sitúa en la esfera común de la religión y de la filosofía y es solamente un modo de hacer conscientes y de expresar lo *divino*, los intereses más profundos del hombre, las verdades más comprensivas del espíritu. En las obras de arte han depositado los pueblos sus intuiciones y representaciones internas más ricas en contenido, y a menudo constituye el arte bello la clave, la única en muchos pueblos, para la comprensión de la sabiduría y la religión» (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 11).

7. HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 11.

8. «Pues sólo es de veras efectivamente real lo-que-es-en-y-para-sí, lo sustancial de la naturaleza y del espíritu, lo cual se da por cierto a sí mismo presencia y ser-ahí, pero en este ser-ahí sigue siendo lo que es en y para sí, y sólo así es de veras efectivamente real. Lo que el arte realza y deja que se manifieste es precisamente el dominio de estas

Aquesta posició elevada de l'art pot fer pensar que és la forma més alta que té l'esperit de fer conscients per a si mateix els seus vertaders interessos. Per la seva pròpia forma l'art és limitat a certs continguts a través de matèria sensible. Les veritats profundes de la religió cristiana no són plenament representables a través de l'art. La religió ha superat l'art. Com repetirà Hegel en més d'una ocasió, l'art és del passat⁹. Ara l'art, a més del plaer, ens suscita el judici: posem a consideració el contingut, els mitjans de representació i l'adequació entre ells. És per això que l'art pot d'estudiar-se científicament.

Hi ha dos mètodes de considerar científicament la bellesa, que entre ells semblen oposats i que s'excloïuen: el primer és aquell que pren com a punt de partença allò que és empíric¹⁰; l'altre, el

potencias universales. En el mundo ordinario externo e interno aparece ciertamente también la esencialidad, pero con la figura de un caos de contingencias, atrofiada por la inmediatez de lo sensible y por el arbitrio en circunstancias, acontecimientos, caracteres, etc. El arte le quita la apariencia y la ilusión de este mundo malo, efímero, a aquel contenido verdadero de los fenómenos, y les da a éstos una finalidad efectiva superior, hija del espíritu». (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 12).

9. «Considerado en su determinación suprema, el arte es y sigue siendo para nosotros, en todos estos respectos, algo del pasado. Con ello ha perdido para nosotros también la verdad y la vitalidad auténticas, y más que afirmar en la realidad efectiva su primitiva necesidad y ocupar su lugar superior en ella, ha sido relegado a nuestra representación». (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 14).

10. «... constituye el camino necesario para quien aspire a convertirse en *erudito en arte*. Y así como todo el mundo hoy en día, aunque no se dedique a la física, quiere estar provisto de los conocimientos físicos más esenciales, la posesión de ciertos conocimientos de arte se ha convertido más o menos en uno de los requisitos de un hombre culto, y es bastante general la pretensión de mostrarse como un diletante y entendido en arte. [...] Además, cada obra de arte pertenece *asu tiempo, a su pueblo, a su entorno*, y depende de particulares ideas y fines históricos y de otra índole, por lo que la erudición artística requiere una gran cantidad de conocimientos *históricos* y al mismo tiempo muy *específicos* por cierto, pues la naturaleza individual de la obra de arte se refiere precisamente a lo singular y precisa de lo específico para su comprensión y elucidación» (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 16).

que observa la bellesa en si mateixa, més enllà de la particularitat; és a dir, el que es troba en la universalitat de la idea¹¹. Però l'única manera d'arribar a la veritat de l'art és adonar-se que no hi ha antagonisme en els dos pols. Al contrari: la particularització és un moment de l'universal¹². Apareix, de nou, un dels conceptes més recurrents i fecunds de Hegel: les oposicions sempre són superacions en una unitat «viva» i superior. És un pensament dialèctic on la natura és un element imprescindible i ubicat en l'esdevenir imparabile de la idea.

11. «Sólo que esta consideración de lo bello para si en su idea puede convertirse ella misma a su vez en una metafísica abstracta, y, aunque se tome a Platón como base y guía, ya no podemos sin embargo contentarnos con la abstracción platónica, ni siquiera en lo que se refiere a la idea lógica de lo bello. Debemos comprender ésta más profunda y concretamente, pues la falta de contenido de que adolece la idea platónica ya no satisface las necesidades filosóficas, más ricas, de nuestro espíritu actual» (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 21).

12. «... las particularidades hacia las que se avanza llevan en sí la universalidad y la esencialidad del concepto en cuanto que éstas manifiestan las propias particularidades de éste» (HEGEL, *Lecciones sobre la estética*, p. 21).